

№ 31 (384)
Жнівень 2011 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

Рэгіён: Ганненскі кірмаш у Зэльве – *стар. 3*

Ушанаванне: творы Грушвіцкага гучалі ў Ракаве – *стар. 6*

Антрапаніміка: таямніцы і загадкі мянушак – *стар. 7-8*

«Пятроўка – галадоўка,
а Спасоўка – дасоўка»

Фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

На тым тыдні...

✓ **31 па 14 жніўня** ў мястэчку Гальшаны Ашмянскага раёна працаваў **валанцёрскі летнік** ініцыятыўнай групы ГА «Беларускі камітэт ІКАМОС», які займаўся прыборкай і ўпарадкаваннем гістарычнай часткі тамтэйшых могілак. Падрабязную інфармацыю пра летнік і яго вынікі вы зможаце прачытаць у наступных нумарах «КГ».

✓ **31 ліпеня па 15 жніўня** ў мястэчку Крэва Смаргонскага раёна працаваў **валанцёрскі летнік**, арганізаваны фондам «Крэўскі замак». Пад час летніка былі арганізаваны прыборкі на тэрыторыі замка, мясцовых могілак і правядзены раскопак. Завяршэннем паўмесячнай працы стаў фестываль «Крэўскі кірмаш», на які з'ехаліся паэты, барды і музычныя гурты.

✓ У Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы ў Мінску **11 жніўня** прайшоў **міжнародны семінар «Літаратурныя музеі Беларусі, Расіі і Літвы: перспектывы развіцця і супрацоўніцтва»**. Выступаючы на ім, намеснік міністра культуры Тадэвуш Стружэцкі адзначыў, што «склалася ўстойлівая тэндэнцыя павелічэння колькасці музеяў, выставак і экскурсіяў, музейнага фонду і наведнікаў».

«Неўзабаве таксама можна чакаць развіццё сеткі прыватных музеяў, – сказаў намеснік міністра. – Цікавасць да іх даволі высокая, у людзей ёсць магчымасці для фармавання экспазіцыяў. Я думаю, што гэтая частка музеяў будзе запатрабаваная нашым грамадствам». Сёння ў Беларусі дзейнічаюць каля 10 прыватных музеяў, пад эгідай Мінікультуры – 153, па лініі Міністэрства адукацыі – каля 1 500, ведамасных – больш за 200, у падпарадкаванні грамадскіх аб'яднанняў – 15 музеяў. Колькасць літаратурных музеяў складае каля 5% ад агульнай колькасці, а рэспубліканскія музеі маюць дзесяць філіялаў літаратурнага профілю.

✓ Каля 200 працаў прадставяць Беларусь у **арт-праекце «Маляваны экватар»** славацкага мастака Андрэя Смолака. 49 з іх можна пабачыць на выстаўцы, што адкрылася **12 жніўня** ў мастацкай галерэі Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка. У экспазіцыі таксама прадстаўлены творы Аляксандра Канавалава, Георгія Паплаўскага, Уладзіміра і Андрэя Савічаў, Уладзіміра Вішнеўскага ды іншых беларускіх мастакоў. «Праект закліканы спрыяць умацаванню сяброўства і паразумення між людзьмі розных краінаў, – адзначае А. Смолак, – таму прымаюцца толькі пазітыўныя працы». Ён таксама адзначыў, што аўтарамі не абавязкова павінны быць майстры пэндзля, гэта могуць быць дзеячы навукі і культуры, палітыкі, вядомыя спартоўцы.

Праект, які стартаваў у 2007 годзе, ужо сабраў каля 1 300 працаў з Ізраіля, Расіі, Кубы, Кітая, Японіі, Польшчы, Германіі, іншых еўрапейскіх краінаў. Кожны твор адпавядае 1 км зямнога экватара (даўжыня якога складае 40 075 км – менавіта столькі працаў і плане сабраць А. Смолак). Сабраныя карціны па завяршэнні праекта будуць выстаўлены ў адмыслова створанай для гэтага галерэі.

Масты спадчыны Агінскага:

Літва – Беларусь

Ад Беларусі да Літвы
дарога –
Нібы прамень з вачэй
самога Бога...

Казімір Камейша

Д ажджом і словамі «Віват, Міхал!» сустракала Маладзечанская зямля гасцей. Літоўская дэлегацыя прыехала ў Беларусь з трохдзённым візітам 2 ліпеня ў рамках праекта «Паўночныя Афіны» ў адказ на наведванне Літвы ўдзельнікамі праекта 11–13 чэрвеня. У складзе дэлегацыі былі дырэктар Рэтаўскага культурна-гістарычнага музея Агінскіх Вітаўтас Руткаускас, старшыня камітэта адукацыі, культуры і спорту Рады Рэтаўскага самакіравання Яніна Дрэвінскене, намеснік дырэктара адміністрацыі Рэтаўскага самакіравання Антанас Аужбікавічус, дырэктар Тракайскага гістарычнага нацыянальнага парку Гінтарас Абарывічус, гісторык культуры і музыка Анджэюс Пілецкіс і іншыя.

Сустракалі гасцей дырэктар Маладзечанскага му-

зычнага вучылішча імя М.К. Агінскага Рыгор Сарока і першы віцэ-старшыня Мінскага сталічнага саюза прадпрыемальнікаў і працадаўцаў Уладзімір Сівуха.

Культурная праграма пачалася з агляднай экскурсіі па Маладзечне. Літоўцам распавялі гісторыю горада, паказалі Палац культуры, касцёл, правялі па вуліцах, параілі наведваць святочны канцэрт, прысвечаны Дню горада, які праходзіў на Цэнтральнай плошчы. Маладзечанцаў і гасцей горада павіншавалі старшыня Маладзечанскага райвыканкама Ф. Дамаценка, дэпутат Палаты Прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь Н. Жгун, член Савета Рэспублікі А. Новікаў. Аўдыторыю «запаліў» спявак і кампазітар Алег Елісеенкаў, які выканаў

песню пра Маладзечна на словы Леаніда Путырскага. У другой частцы канцэрта глядачоў радаваў цудоўнай музыкай заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь сімфанічны аркестр Маладзечанскага дзяржаўнага музычнага вучылішча імя М.К. Агінскага пад кіраўніцтвам заслужанага дзеяча культуры Беларусі Р. Сарока.

П асля абеду дэлегацыя накіравалася ў музычнае вучылішча на адкрыццё «Музычнага падвор'я». Госці атрымалі задавальненне, слухаючы цудоўную музыку сусветна вядомых кампазітараў у выкананні сімфанічнага і духавога аркестраў, а таксама аркестраў беларускіх і рускіх народных інструментаў і хору.

(Заканчэнне на стар. 5)

Заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь сімфанічны аркестр Маладзечанскага дзяржаўнага музычнага вучылішча імя М.К. Агінскага

Пленэр

Пад сценамі Беллага Ковеля

Чытачы «Краязнаўчай газеты» ведаюць, што кожнае лета ўжо цягам сямі гадоў маладыя мастакі Віцебшчыны (а да іх далучаюцца аднадумцы і з іншых куткоў краіны) выпраўляюцца на пленэр. Называецца ён «У пошуках Атлантыды» і мае на мэце паглядзець незвычайныя малавядомыя мясціны на Прыдзвінні, вывучыць, занатаваць у выяўленчых сродках і распавесці пра ўсё іншым. А сёлета ўдзельнікі завіталі на Падняпроўе. Мясцічка Смаляны (старадаўняе Смольяны) у Аршанскім раёне было абранае як месца правадзень чарговага пленэра не выпадкова. На адносна невяліччай тэрыторыі захавалася нямала гістарычных помнікаў. І Спаса-Праабражэнскі храм – галоўная пярліна Смалянаў: блакітная, дзвухвежавая лёгкая царква нібыта імкнецца ў неба.

Першыя згадкі пра мясцічку з'яўляюцца ўжо ў XV ст., на той час паселішча належала князю Бельскім і было вядомае смалакурнямі. Цалкам магчыма, што адсюль і пайшла назва «Смаляны». Адна-

часова ў старых манускрыптах ўзгадваецца і царква на пагосце, ёсць пэўныя звесткі, што сённяшні Спаса-Праабражэнскі храм быў пабудаваны на месцы старой царквы. Цяпер будынак мае два храмы: ніжні – каменны, і верхні – драўляны (на сёння ў Беларусі захаваліся дзве такія царквы). Верхняя частка – драўляная, крыжова-купальная – узведзеная ў традыцыях народнага дойлідства з элементамі барока, перабудоўвалася ў XIX ст. З фрэскавага жывапісу ацалелі роспісы ў купальнай частцы, прысвечаныя 12 апосталам. Ніжняя частка – каменная, менавіта тут цяпер праходзяць набажэнствы. Гэта адзіны дзейны храм у Смалянах, і як сведчаць мясцовыя і краязнаўцы, набажэнствы ў ім не спыняліся ні ў Вялікую Айчынную вайну, ні ў гады саветскай улады. Цяпер настаяцелем служыць айцец Аляксандр (Марозаў).

Таксама ў мясцічку можна ўбачыць і маляўнічыя руіны. Гэта і рэшткі замка (так званы «Белы Ковель»), пабудаванага ў першай палове XVII ст. аршанскім маршалкам, каш-

таліям мсціслаўскім і ваяводам віцебскім Сямёнам Самуэлам Сангушкам і моцна разбураны пад час Паўночнай вайны. Захаваліся таксама руіны дамініканскага кляштару з касцёлам Святой Марыі (пабудаваныя напрыканцы XVII ст. у стылі барока) і Свята-Аляксееўская царква (так званая «мураўёўка»), узведзеная ў 2-й палове XIX ст. у псеўдарускім стылі (таксама ў занятым стане).

Ёсць у Смалянах і яшчэ адно месца, якое варта наведаць, – гэта магіла беларускага паэта, рэвалюцыянера і навукоўцы Тамаша Зана (1796–1855), якая знаходзіцца на каталіцкіх могілках, непадалёк ад касцёла.

Гэмы мастацкі пленэр «У пошуках Атлантыды» адбыўся ў з 24 па 31 ліпеня і сабраў 26 мастакоў з розных гарадоў Беларусі. Як звычайна, арганізатарамі сталі палачанкі паэтка Лера Сом (яна яшчэ бард і настаўніца) і мастачка Кацярына Мяснікова. Асноўнаю ідэяй пленэру была ідэя захавання гістарычнай спадчыны і жаданне адкрыць для сябе напуўзабытыя старонкі гісторыі роднага краю.

З Віцебска на пленэр завіталі Людміла і Леанід Аляксандравы, Святлана Баранкоўская, Ганна і Аляксей Карасёвы, Інга Карашкевіч, Аляксей

Літвін і выкладчык віцебскай ВНУ Чэслаў Шамшур, з Наваполацка – Сяргей Рабцэвіч, Наталля Каржыцкая, Андрэй Міхайлаў, з Мінска прыехалі Дзяніс і Ліза Барсуковы, Наталля Белавокая, Юлія Гайдукіна, Алена Гушчонак, Марыя Пастухова, Васіль і Маша Пешкуны, Ганна Сілівончык, Шаркаўшчыну прадстаўляў Яўген Ліпскі, Гомель – Юры Платонаў, а Кацярына і Андрэй Ляўковы прыехалі з Рагачова. На пленэр завітаў знакаміты аршанскі мастак Мікалай Таранда, каб пажадаць сябрам плёну.

Увесь тыдзень мастакі шчыравалі – хадзілі на эцюды. А першымі глядачамі сталі мясцовыя жыхары, якія напрыканцы перабывання мастакоў у мясцічку (паводле традыцыі, што пачалася яшчэ з першай імпрэзы ў Лявонпалі на Мёршчыне) атрымалі магчымасць бліжэй пазнаёміцца і з мастакамі, і пабачыць вынікі іх працы. Далей плануецца выстаўкі ў Оршы, Віцебску, Наваполацку, Мінску, а магчыма, карціны наведваюць Гомель і Бабруйск. Мастакі шчыра дзякавалі за цёплы прыём старшыні мясцовага сельсавета Галіне Уладзіміраўне і айцу Аляксандру.

Кацярына ЦАРАНОК
Фота Кацярыны
МЯСНІКОВАЙ

Пра родны край ў «Публіцыстыцы 2010»

Нядаўна у мінскім выдавецтве «Смэтак» у серыі «Сучасная літаратура Беларусі» выйшаў зборнік «Публіцыстыка 2010». Гэта трэцяя кніга серыі. У ёй прадстаўлены 14 аўтараў, сярод іх – бібліяграф з наваполацкай бібліятэкі імя Якуба Коласа Валянціна Сопікава. Яе творы займаюць цэлы раздзел і апублікаваныя пад агульнай назвай «Калыска беларушчыны» з падзаглаўкам «З вандровак па Полаччыне».

Валянціна Віктараўна Сопікава нарадзілася на Полаччыне і многа гадоў займаецца вывучэннем роднага краю. Узвешчанаю аўтарка прапанавала некалькі працаў пра знакамітых дзеячаў Полаччыны і пра помнікі гісторыі і архітэктуры Наваполацка. У артыкуле «Даніна павягі» падрабязна апісаныя ўсе помнікі Вялікай Айчынай вайны Наваполацка, пададзеныя гісторыя іх стварэння, а таксама прыведзеныя кароткія нататкі пра асобаў і падзеі.

Пра самыя цікавыя артэфакты нашага горада распавядаецца ў артыкуле «Сем цудаў Наваполацка». Артыкул «Стваральніца прыгажосці» прысвечаны наваполачанцы, майстру саломаліцтва, мастачцы і бібліятэкарцы Ірыне Пісцовай. У артыкуле «Жыццёвы шлях пачынаўся ў Полацку» – тут аўтарка распавядае пра ўраджэнца Полаччыны, выбітнага дзеяча беларускай культуры пачатку XX стагоддзя, выдаўца, вучонага-мовазнаўцу, фалькларыста і бібліятэкара Браніслава Іванавіча Эпімаха-Шыпілу. А заснавальніку беларускай кінамастаграфіі Юрыю Тарычу (Аляксееву), які нарадзіўся ў Полацку, прысвечаны артыкул «Жыццёвы шлях пачынаўся ў Полацку». Тут аўтарка распавядае пра жыццёвы і творчы шлях славаўтага рэжысёра, якому ў Полацку ў 2010 годзе ўсталяваны бюст.

Гэтыя матэрыялы прызначаны ўсім, хто цікавіцца гісторыяй і культурай роднага краю.

Ірына ПІСЦОВА,
бібліятэкар, г. Наваполацк

Ф.СП-1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету 63320
(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Колькасць
камлектаў

на 200 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды

(паштовы індэкс) (адрас)

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ
КАРТКА

на газету

63320
(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Кошт	падпіскі	_____ руб.	Колькасць камлектаў
	пераад-расоўкі	_____ руб.	

на 200 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды

(паштовы індэкс)

(адрас)

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

Зварот Полацкага зямляцтва і Беларускага фонду культуры

У XII стагоддзі (каля 1159 года) на беразе Палаты ў Полацку была пабудаваная знакамітая Спаская царква Ефрасіннеўскага манастыра – унікальны помнік Полацкай школы дойлідства. Сцены і слупы знутры былі распісаныя непаўторнымі фрэскамі, якія захаваліся да нашых дзён. Мастацтва полацкіх фрэсак нагадвае жывапіс Ноўгарада і Кіева і звязанае з візантыйскай традыцыяй. Але гэта і высокае самабытнае мастацтва Полацкай зямлі.

Ад Полацкага зямляцтва
Старшыня – пісьменнік і журналіст
Ад Беларускага фонду культуры
Старшыня

Ахвяраванні працягваюць паступаць. Адгукнуліся яшчэ:
Ляскоўскі Уладзімір Канстанцінавіч, г.п. Шаркаўшчына
Свірыдава Антаніна Антонаўна, г. Полацк

Дзякуем добрым людзям! Дапаможам нашай спадчыне!

Падпісання на «Краязнаўчую газету»
можна ў кожным паштовым аддзяленні краіны

Індывідуальная падпіска
3 месяцы
Ведамасная падпіска
3 месяцы

Індэкс 63320
29 220 руб.
Індэкс 633202
29 949 руб.

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

Уладзімір ГІЛЕП

Сёлета спайняецца 290 гадоў, як адбыўся першы і адзін з самых слаўтых кірмашоў Вялікага Княства Літоўскага, а потым, па спадчыне, і Расійскай імперыі – Зэльвенскі (Ганненскі).

Як падкрэсліваюць даследчыкі, мастацкія слова, крэатыўныя, – гэта быў не толькі ўнікальны гандлёва-эканамічны феномен у цэнтры Еўропы. На той час Зэльва была адметная і ў культурным плане: тут можна было пабачыць п'есы расійскіх, французскіх, італьянскіх, польскіх, нямецкіх і іншых аўтараў. Прыяду радкі з верша Юрка Голуба «Стары кірмаш у Зэльве»:

кірмаш, а ад легендарнага палаца ў бліжнім Дзярэчыне нават не захавалася падмурка...

Прывілей вялікага князя ВКЛ, караля польскага, курфюрста саксонскага Аўгуста II Моцнага на правядзенне штогадовых кірмашоў у Зэльве быў падпісаны 20 мая 1721 года. Яны былі павінны пачынацца ў дзень Святой Ганны і адбывацца з 25 ліпеня па 25 жніўня, таму, акрамя Зэльвенскага, маюць на-

Функцыі Зэльвенскага кірмашу былі не толькі эканамічна-гандлёвыя, але культурныя і палітычныя. Напрыклад, тут яўрэі заключалі дамовы наконт сватаўства, набораў у іешывы (іудзейскія навучальныя ўстановы) і нават адлучэння супляменнікаў ад сінагогі...

Найвышэйшы росквіт Зэльвенскага кірмашу быў у 1830–1850-я гады, а потым тавараабарот пачаў змяняцца. І ўсе чамусьці пачалі шукаць прычыны ў знешніх сілах, а не ва ўнутраных. Якія яны былі? За ўсе часы Зэльвенскага кірмашу так і не былі ўзведзеныя добрыя будынкі, каб было магчыма, напрыклад, свабодна праводзіць у іх аўкцыёны па распродажы тавараў, сустрэцца і заключаць

дамовы, пракласці мабільныя крыніцы сувязі паміж буйнымі таваравытворцамі, як і не было належнай рэкламы таргоў у гарадах Еўропы і Азіі, не было нават банка. Уладальнікі і адкупшчыкі Зэльвенскага кірмашу сваімі арэндамі і рознымі падаткамі адпужвалі гандляроў, не клапаціліся і аб стварэнні сучасных гатляў для купцоў і гасцей, так і не было пабудавана ніводнага прадпрыемства ў Зэльве... А, як вядома, на чужым доўга не пражывеш...

Заблылі ў Зэльве стварыць і належныя выставачныя залы, я ўжо не кажу, што і музей не пашкодзіў бы гэтаму слаўнаму паселішчу.

Уседазволенасць таксама шкодзіла Зэльве: гарэлка, віно пад час кірмашу ліліся рэкамі, адсюль і пастаянныя звадкі, бойкі, крадзяжы, падманы. Юры Татарынаў у кнізе «Горада Беларусі. Гродненщина» выказваецца наконт гэтага: «Нельзя не сказаць і о прывілегіях ярмарка. Першая из них заключалась... в праве курения сигарет и трубок "не только в трактирах, но даже на улице, в лавках и театре". Вторая – в "свободе одеваться так, как хотим"».

Ці былі спробы адрадыць Зэльвенскі кірмаш? Так, яны былі, але шырынёю і размахам ні разу не дасягнулі ранейшага. На адным з іх летасць мне пашчасціла быць.

Што самае незразумелае, як мне паведамілі, сёлета кірмаш у Зэльве не адбудзецца...

Такія рэаліі сучаснага жыцця і часу гэтага раённага цэнтру.

**Міхась МАЛІНОЎСКИ,
г. Баранавічы**

Паміж радасцю і болем

Так назваў сваю новую кнігу вядомы паэт і празаік Міхась Пазнякоў. Кожную яго кнігу – вершаў або прозы – я чытаў з захапленнем, як толькі яна трапляла мне ў рукі. Не адкладваючы на потым, прачытаў і гэтую.

Кніга мяне прывабіла перш за ўсё сапраўднай беларускаю мовай. Мова аўтара багатая, сакавітая, эмацыйна насычаная. Таму на кожнай старонцы, нават у кожным радку адчуваецца добрая напоўненасць стылю, зграбнасць фразы, уменне некалькімі словамі па-майстэрску намаляваць краявід, пранікнёна адлюстраваць жыццёвыя эпізоды.

Новая кніга М. Пазнякова – гэта своеасаблівае біяграфічнае сведзэнне, якая пачалася ў далёкім дзяцінстве ў невяліччай вёсачцы Заброддзе, што на Быхаўшчыне. Тут нарадзіўся Міхась, тут прайшлі яго маленства і школьныя гады.

Не абмінула Заброддзе і Чарнобыльская навала. Калі да трагедыі ў вёсцы было 32 двары, то цяпер там стаяць толькі чатыры, пакінутыя людзьмі, хаты. Але ў памяці пісьменніка засталася ўсё да драбніцаў.

Рос Міхась у вялікай шматдзетнай сям'і. Асабліва паважаным, аўтарытэтным і заўсёды патрэбным для яго быў бацька – Павел Кузьміч. Вобраз бацькі праходзіць суцэльным стрыжнем праз творы кнігі. Усё ў гэтым чалавеку было для сына патрэбным і кранальным – асабліва яго вялікая любоў да працы, цікавасць да кнігі і музыкі.

Бацька быў вернікам, але не прымушаў дзяцей маліцца або хадзіць у царкву. Заўсёды падкрэсліваў: вера не вучыць дрэннаму, а толькі дабру і праўдзе. Таму ў сям'і хаця і адзначалі рэлігійныя святы, ушаноўвалі народныя традыцыі, але не перашкаджалі працы ў саўгасе, заняткам для дзяцей у школе.

Галоўным выхаваўчым прычыпам бацькі ў адносінах да кожнага дзіцяці былі аднолькава строгая патрабавальнасць і высокая справядлівасць.

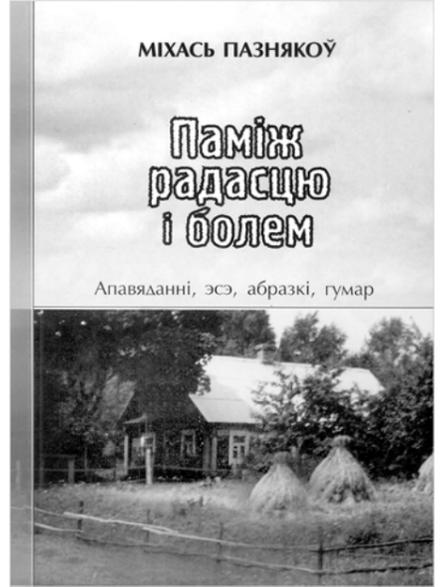
Вось некалькі словаў Міхаса пра бацьку:

«Гэта быў адметны працаўнік, майстар на ўсе рукі: ляснік і садоўнік, бондар і цясляр, аграном і сіноптык, сталяр і кравец, пчаляр і паляўнічы, рыбак і народны лекар. Усё ўмеў і нас прывучаў жыць са свайго мазалі і сваім розумам».

...Вялікі аматар мастацкага слова, тата любіў наладжваць дома паэтычныя чытанні, і асабліва напярэдадні Новага года. Мы з вялікім імпэтам рыхтаваліся, па чарзе станавіліся на табурэт і дэкламавалі завучанае: кожны атрымліваў жаданы падарунак».

Цёплымі і добрымі словамі ўспамінае пісьменнік і сваю матулю Марыю Еўдакімаўну (у дзявоцтве Зыкаву):

«Колькі ёй давалася пера-

Апавяданні, эсэ, абразкі, гумар

жыць, вынесці, сцяраць... І якая мужнасць – зберагчы ў полімі вайны двух маленькіх сыноў. Першы муж загінуў на фронце. Пасля вайны выйшла замуж за ўдаўца, на руках якога вайна пакінула траіх дзетак. А затым далі жыццё і нам шасцярэм, сярод якіх я чацвёрты.

...Прала, ткала, шыла і вязала, кухарыла і глядзела гаспадарку, паспявала на агародзе і ў саўгасе. Якое дзіва было назіраць, як яна чаравала за кросманам, з глыбіні вякоў дораць нам прыгожыя казачныя ўзоры, святло працавітых рук і сэрцаў далёкіх продкаў, якія прыдумалі і захавалі шыкоўнае ўмельства».

Многія журналісты і пісьменнікі шукаюць герояў сваіх твораў сярод знакамітых людзей, а Міхась Пазнякоў знайшоў іх у сваёй роднай вёсцы сярод аднагодкаў («Валодзька», «Алеся»), сярод суседзяў і сваякоў («Транзістар», «Апельсіны», «Дзед Іван», «Валет», «Сіла друкаванага слова» і іншыя).

Кароткае апавяданне прысвяціў Міхась у сваёй настаўніццы рускай мовы і літаратуры Розе Сямёнаўне Нікіфаровай, якая аднойчы на ўроку прапанавала ўсім вучням шостага класа напісаць верш.

Напісаў ён тады за ўрок усяго чатыры радкі, але гэта натхніла яго пісаць наступныя сачыненні на вольную тэму толькі ў зарыфмаванай форме, а потым і займацца літаратурнай справай.

Ёсць у кнізе і апавяданні рамонтнага характару, пра першае каханне («Ад лёсу не ўцячэш», «На паўдарозе»), дэтэктыўна-прыгодніцкае («Ліст да дому») і на маральную тэму («Старшы лейтэнант»).

Нават у невялікіх апавяданнях, кароткіх эсэ і абразках аўтару ўдалося стварыць запамінальныя вобразы багатых душой людзей, паказаць эвалюцыйныя (паступовыя) змены ў лепшы бок свядомасці вучняў школ, дзе вучыўся пісьменнік або працаваў выкладчыкам пасля ўніверсітэта.

Кожны твор кнігі па-свойму хвалюе чытача, прымушае яго думаць і суперажываць.

Альбін МАКАРЭВІЧ

Юбілей не адбудзецца

Да 290-годдзя заснавання
Зэльвенскага кірмашу

На тых дарогах і сляды,
І успаміны ў пыльным зеллі.
Здалёк купцоў склікала Зэльва:
З гарачай Турцыі,

Як з Ельні,

Абозы рыпалі сюды.

Даследчыца з Гродна М. Шаўчэня ў навукова-папулярным выданні «Слаўты Зэльвенскі край» адзначае: «Напхлыў людзей розных станаў і з розных краёў, змяшанне, як у той у Вавілонскай вежы, моў, краўцаў і абрыўкаў фраз на розных мовах – яўрэйскай, нямецкай, польскай, рускай і кухоннай французскай, гукі арганіка, спеў жабракоў, цыгарэтны дым...». «Для людзей замкнутых у цесным асяроддзі, якія не пакідалі свайго жыцця цэлыя месяцы, – адзначаў гісторык і этнограф А. Кіркор, – зразумела, кірмаш меў асобы інтарэс і выглядаў дужа маляўніча».

На вялікі жаль, сёння ад Зэльвенскага кірмашу анічога матэрыяльнага не засталася.

Ініцыятарамі стварэння ў Зэльве кірмашу выступілі ўсемагутныя Сапегі, якія збіралі, цэментавалі сваё багацце і ўпрыгожвалі Беларусь такімі выдатнымі архітэктурнымі шэдэўрамі, як Ружанскі і Дзярэчынскі палацы... Бывае, дзяды шмат чаго ствараюць, а нашчадкі ў момант спадчыну іх прамаганчваюць. Нешта падобнае здарылася і з нашчадкамі Льва Сапегі – Францішкам і яго сынам Яўстафіем. Пасля іх паціху пайшоў у нябыт і Зэльвенскі

звук Ганненскага. Праўда, у літаратуры адзначаюцца і іншыя тэрміны іх правядзення, напрыклад, «Права арганізаваць "ярмонку или торги в день Святой Троицы"» («Памяць. Зэльвенскі раён»). Першы кірмаш адбыўся ў год дадзенага прывілею і пачаўся з гандлю коньмі. Знаўцы падкрэсліваюць, што тады Сапегі мелі ў наваколлях Зэльвы завод прыкладна з 1 500 рысакамі. Адно месца, дзе пасвілі элітных коней і жылі «дзедці ветру», і сёння мае каларытную назву – Цыганоўка.

Фотаздымкі леташняга кірмашу з сайта zelva.by

Беларусы спраўдзіліся як нацыя, бо ў нас з'явіліся нацыянальныя героі

(Заканчэнне. Пачатак у № 30)

– Іншымі словамі, пераход да нацыянальнага стаў у пэўнай ступені вынікам канфрантацыі з Расіяй?

– Так, фактар Расіі мае найвыключную ролю. Другая важная прычына – пашырэнне інфармаванасці грамадства, павелічэнне колькасці гістарычнай літаратуры, уздзеянне сродкаў масавай інфармацыі на свядомасць людзей. Асабліва гэта тычыцца маладога пакалення, якое ўжо больш дасведчанае і ўсё часцей імкнецца разабрацца, хто героі і антыгероі Беларусі. Паступова прыходзіць разуменне, што ўсё-ткі мы не рускія. Ёсць мы, і ёсць яны.

Яшчэ адзін важны фактар, які ўплывае на нацыянальную самасвядомасць і шанаванне нашых нацыянальных герояў, – рэформы ў грамадскім жыцці і эканоміцы. Эканамічныя праблемы прымушаюць нас арыентавацца на нацыянальныя інтарэсы. Усялякі эканамічны інтарэс спараджае цікавасць да культурных здабыткаў.

– Характэрна, што паўсталыя ў апошнія гады нацыянальныя помнікі ў асноўным ушаноўваюць асобаў «аддаленай» гісторыі, але не змагароў з прыгнётам і не заснавальнікаў БНР, якія вярнулі беларусам статус «народа дзяржаўнага». Што трэба, каб беларускае грамадства дасягло да помнікаў Каліноўскаму і братам Луцкевічам у Мінску?

– Сапраўды, у Беларусі няма ніводнага сімвала, месца памяці, дзе б чалавек мог успомніць пра дзеячаў Беларускай Народнай Рэспублікі, якія шмат рабілі для таго, каб нашая краіна была незалежнай. Дагэтуль у Мінску не пастаўлены помнік Кастусю Каліноўскаму, прызнаванаму дзяржавай і народам яшчэ ў савецкія часы. Прычым у сталіцы пад помнік нацыянальнаму герою было вызначанае нават месца – бульвар на перакрываванні вуліцаў Захарова і Першамайскай...

Няма ў Беларусі манументаў і дзеячам БССР, нацыянал-бальшавікам Змітру Жылуновічу, Алесю Чарвякову, якія спрычыніліся да абвясчэння Савецкай Беларусі, адыгралі выключную ролю ў палітыцы беларусізацыі ў 1920-х.

Гэта вынік палітыкі русіфікацыі, саветызацыі і арыентацыі на герояў праваслаўнай веры.

Каб змяніць сітуацыю, найперш неабходна правесці «інвентарызацыю» ўсіх герояў, вызначыць іх заслугі. У гісторыі ёсць цэлы накірунак – бібліяграфістыка, – які слаба падтрымліваецца ў Беларусі. Мае быць разгор-

.....
Эканамічныя праблемы прымушаюць нас арыентавацца на нацыянальныя інтарэсы. Усялякі эканамічны інтарэс спараджае цікавасць да культурных здабыткаў
.....

нутая асветніцкая дзейнасць. Як паказала даследаванне, праведзенае ў канцы 2009 года лабараторыяй «Новак» і Беларускім інстытутам стратэгічных даследаванняў (Літва), 40 % апытаных беларусаў увогуле не ведае нацыянальных герояў.

Зрэшты, як выкладчык Беларускага дзяржаўнага эканамічнага ўніверсітэта, я перакананы, што менавіта эканоміка з цягам часу ўсё паставіць на свае месцы.

Што рабіць з сотняй Леніных?

– За 20 гадоў незалежнасці многія былія героі расійскай, імперскай і савецкай гісторыі, якія раней успрымаліся беларусамі як свае, сталі антыгероямі. Як у перспектыве быць са шматлікімі помнікамі Леніну, Сувораву, Дзяржынскаму і г.д.?

– У суседніх Літве, Польшчы гэтыя героі ўжо даўно не ўпрыгожваюць вуліцы і гарады, бо штучна насаджаліся, і адразу пасля распаду

СССР сталі незапатрабаваныя. Наше ж кіраўніцтва лічыла сябе пераемнікам савецкай дзяржаўнасці, арыентавалася на савецкія ідэалы, а грамадства было глыбока саветызаваным. Таму ў Мінску ёсць плошча з помнікамі Калініну – знішчальніку першай Беларускай Савецкай Рэспублікі, а Ленін, які доўга супраціўляў-

Прычым, калі ў некаторых суседзяў выклікаюць супярэчлівае помнікі героям апошняй вайны, у нас такога канфлікту няма. Адзінае што, яны маюць патрэбу ў мадэрнізацыі і ўдакладненні гістарычнай праўды.

Мы таксама не павінны прытрымлівацца думкі, што ўсё звязанае з гісторыяй і культурай Расіі трэба сха-

Помнік Усяславу Чарадзею ў Полацку. Першая ў Беларусі конная скульптура

ся абвясчэнню БССР, падаваўся ледзь не бацькам Беларускай дзяржаўнасці.

Мяркую, Беларусі найбольш пасуе прыклад Літвы, дзе створаны цэлы музей пад адкрытым небам, куды звезлі ўсе помнікі Леніну, Сталіну і іншым. Не думаю, што іх трэба бурыць, як тое рабілі бальшавікі пасля захопу ўлады. Музеефікацыя дазволіць убачыць, якімі раней былі нашыя ідэалы, які гістарычных шлях мы прайшлі.

ваць у музей. Што кепскага ў помніку Гоголю ў Брэсце ці Пушкіну ў Віцебску? Але ўсе саветызаваныя бальшавіцкія манументы, звязаныя з гвалтам і рэпрэсіямі, адназначна трэба прыбіраць!

«Сем герояў нашай гісторыі ўжо сталі нацыянальнымі героямі»

– Спадар Захар, Вы згадалі два паняцці: героі нацыянальнай гісторыі і

.....
Эксперты павінны ўлічваць заслугі дзеячаў у развіцці эканомікі нашага краю і нацыянальнай культуры, росце дабрабыту людзей, іх уклад у прагрэс грамадства і краіны
.....

нацыянальныя героі. У чым іх адрозненне?

– Героі гісторыі – гэта ўсе гістарычныя персанажы (і Каліноўскі, і Міхаіл Мураўёў-вешальнік). У працэсе фармавання сучасных нацыяў, нацыянальных дзяржаваў на аснове станоўчых герояў гісторыі эксперты выбіраюць нацыянальных герояў, якіх грамадства прыме альбо не, і якія лучаць гэта грамадства.

У 2009 годзе сацыёлагі выявілі факт, які зазначыў вялікія зрухі ў адраджэнні

беларускай нацыі. Паводле апытанняў, у Беларусі існуе пяць бясспрэчных нацыянальных герояў: першадрукар Францыск Скарына, асветніца і святая Ефрасіння Полацкая, кіраўнікі антырасійскіх вызвольных паўстанняў Кастусь Каліноўскі і Тадэвуш Касцюшка, бацька Беларускай літаратуры Францішак Багушэвіч. Да ліку герояў, якія кансалідуюць грамадства, на маю думку, можна аднесці таксама полацкага князя Усяслава Чарадзея і канцлера ВКЛ Льва Сапегу.

Па сутнасці, сем герояў нашай гісторыі ўжо сталі нацыянальнымі героямі ў Беларусі і прызнаюцца шырокімі пластамі грамадства. З'яўленне нацыянальных герояў сведчыць пра тое, што мы ўжо здзейсніліся як нацыя.

– Але, як мы адзначылі вышэй, большасць з іх – асобы «аддаленай» гісторыі. Адзін Багушэвіч закрэпае мяжу XIX і XX стагоддзяў.

– Мы з такой цяжкасцю вылучаем герояў на сучасным этапе, бо гэты перыяд занадта ідэалагізаваны. Тут адбылося змаганне розных ідэалогіяў, нацыянальных інтарэсаў Расіі, Польшчы, Беларусі і нават Літвы. Усё гэта ўплывае на выбар нацыянальных герояў. Напрыклад, літоўцы лічаць сваімі героямі Льва Сапегу і Вітаўта. Ніхто ім у гэтым не павінен перашкаджаць. Але тое ж самае права на Сапегу, Вітаўта і іншых дзеячаў Вялікага Княства Літоўскага маем і мы.

– Якія галоўныя крытэрыі пры выбары асобаў для мемарыялізацыі?

– Эксперты павінны ўлічваць заслугі дзеячаў у развіцці эканомікі нашага краю і нацыянальнай культуры, росце дабрабыту людзей, іх уклад у прагрэс грамадства і краіны. Другі крытэрыі – наколькі іх дзейнасць спрыяла кансалідацыі грамадства, пераадоленню этнічных, канфесійных, палітычных супярэчнасцяў. Трэці крытэрыі – які ўклад яны ўнеслі ў абарону нашай краіны і наро-

да ад захопнікаў, акупантаў.

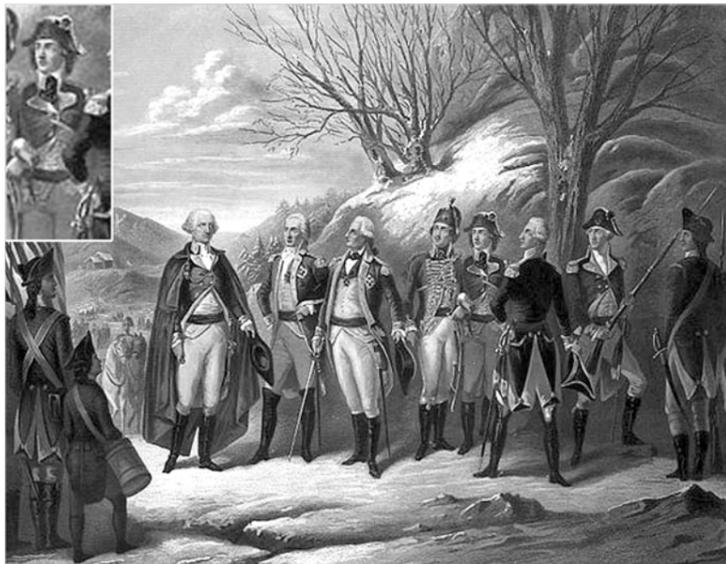
Бывае так, што знакамітыя беларусы ўнеслі ўклад у гісторыю і культуру іншых краінаў. Напрыклад,

Дамейка, Мінейка і іншыя. Мы не можам лічыць гэтых дзеячаў нацыянальнымі героямі, бо яны героі іншых краінаў, але беларускага паходжання.

– Але помнік ім паставіць можна?

– Вядома, бо так ці інакш яны праслаўлялі Беларусь. А вось асоба іншай этнічнай прыналежнасці, якая спрычынілася да развіцця Беларусі, можа стаць беларускім нацыянальным героем.

Паводле матэрыялаў інтэрнэту

Фрагмент карціны Фрэдэрыка Гірша «Героі рэвалюцыі» (між 1850–1890 гг.): чацвёрты справа Т. Касцюшка

Музычнае краязнаўства

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

На адкрыцці падвор'я Р. Сарока сказаў: «Я вельмі рады, што аднаўляюцца нашыя ўзаемаадносіны. Мы паездзілі па іншых краінах, зразумелі, што досыць далёкія адзін ад аднаго, хоць нас заўсёды вельмі добра прымалі. Але мы з вамі радней. І зараз мы ўспомнілі, што жылі ў адной дзяржаве – Вялікім Княстве Літоўскім, і ў гэтым княстве беларуская мова была дзяржаўнай моваю, настолькі блізкія нашыя карані. Таму мы вас сустракаем, як родных, вельмі блізкіх па духу, па менталітэце. На сценах нашай установы напісана «Ars longa, vita brevis», што азначае «Мастацтва вечнае, а жыццё кароткае». І гэта разуменне таго, што мастацтва вечнае, дае нам магчымасць падоўжыць сваё зямное існаванне».

Пасля канцэрта ўсе адправіліся ў вёску Залессе – сядзібу М.К. Агінскага, дзе, паводле меркаванняў гісторыкаў, кампазітар напісаў свой знакаміты паланез «Развітанне з Радзімай». У Залессі нас сустракалі вядомыя гісторыкі і краязнаўцы Валерый Бурэнь і Сяргей Верамейчык, якія прадставілі нам цэлую культурную праграму. С. Верамейчык граў на флейце, затым – на гітары, а госці яму падпявалі:

*Залессе, Залессе,
мой родны любы край,
Залессе, Залессе,
мяне не забывай.*

Прысутныя мелі магчымасць прагуляцца па парку і азнаёміцца зходам правядзена аднаўленчых працаў.

Наступным днём дэлегацыя адправілася на экскурсію па Беларусі. У аўтобусе В. Бурэнь распавёў пра мясціны Маладзечна, звязаныя з Агінскімі, паказаў месцы, дзе знаходзіўся манастыр трынітарыяў, пабудаваны дзедам Міхала Клеафаса Тадэвушам у канцы XVIII стагоддзя (у 1864 годзе на гэтым месцы была пабудаваная першая ў Расійскай імперыі настаўніцкая семінарыя, а зараз тут знаходзіцца станкабудуўнічы завод), замак, у якім Напалеон падпісаў свой знакаміты 29-ы бюлетэнь. Як лічаць гісторыкі, вакол замка быў унікальны парк з пітомнікам, у якім раслі апельсіны, цытрыны, ананасы, гранаты.

Удзельнікі праекта наведалі вёску Аборак, дзе жыў сакратар Агінскага, які выдаў мемуары кампазітара, і Нясвіж – рэзідэнцыю князеў Радзівілаў.

Даехалі і да Слоніма. Менавіта тут дзядзька Міхала Клеафаса Міхал Казімір Агінскі пабудаваў канал, пазней названы ў гонар

тыня – Свята-Успенскі мужчынскі манастыр, пра які Ларыса Геніюш пісала:

*Жыровічы – святы
для нас куточак,
Дзе царквы ў неба
вежы ўзнялі,
На дрэве Маці Божай
абразочак,
Благаслаўленне
для майі зямлі.*

4 ліпеня госці наведалі Мінск. А па дарозе агледзелі мноства славу-

Масты спадчыны Агінскага: Літва – Беларусь

Адным з найважнейшых мерапрыемстваў праграмы стаў візіт у Міністэрства замежных справаў і сустрэча са старшынёй Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА Уладзімірам Шчасным. Гаворка ішла пра аднаўленне сядзібы Агінскага. Сёлета дзяржавай выдаткаваныя 4 мільярды рублёў на яе адраджэнне. Паводле словаў У. Шчаснага, з дапамогаю Міністэрства замежных справаў Беларусь атрымала электронныя копіі архіва Агінскага з Архіва старажытных актаў у Маскве.

У верасні будзе арганізаваная выстава гэтых дакументаў у Польшчы, пасля чаго архіў перамясціцца ў Залессе, склаўшы прыблізна трэцюю частку экспазіцыі. Таксама ішла гутарка пра ўключэнне Міхала Клеафаса Агінскага ў спіс памятных датаў ЮНЕСКА і правядзенне ў 2015 годзе Года Агінскага. «Гэта вельмі важна, таму што калі прозвішча ўключаецца ў спіс памятных датаў ЮНЕСКА, ствараецца Нацыянальны ка-

Экскурсія вядзе С. Верамейчык

свайго стваральніка, і тэатр, аналагаў якому не было ў Еўропе. Спектаклі ставіліся на сцэне-караблі, які плыў па воднай гладзі. Канструкцыя сцэны была незвычайная, што вызначалася магчымасцямі, якія забяспечвалі канал і складанае тэхнічнае абсталяванне. Сцэна была падзеленая напал. На авансцэне выступалі актёры, а на заднім плане па сапраўднай вадзе плавалі лодкі і караблі. Вадой сцэна запаўнялася праз складаную сістэму трубаў, якая яднала падмошкі з сажалкай. Водная частка сцэны хутка магла перакрывацца тоўстымі шчытамі, па якіх ужо скакала кавалерыя. Былі на сцэне таксама і два фантаны.

У «Паўночных Афінах» (так называлі Слонім) госці наведалі краязнаўчы музей, канал Агінскага, пасля чаго адправілася ў Жыровічы, дзе знаходзіцца беларуская свя-

тых месцаў Баранавіцкага, Клецкага, Стаўцоўскага раёнаў, пра якія па чарзе распавядаў А. Пілецкіс, У. Сівуха і С. Верамейчык.

Пад час прыпынку я ўзяў невялікае інтэрв'ю ў В. Руткаускаса. Ён сказаў: «Уражанні добрыя. Тое, што робіцца ў Маладзечне, цешыць. Мы імкнемся аб'яднаць месцы, дзе засталіся сляды Агінскага, у адзіны Цэнтр культурнай спадчыны, найперш у Беларусі, Літве і Польшчы, і распрацаваць турыстычны маршрут. Спадзяюся, атрымаецца выйсці на ўрадавы ўзровень».

мітэт на чале з віцэ-прэм'ерам, выпускаюцца паштовая марка, памятная манета і г.д., – зазначыў У. Шчасны. В. Руткаускас падарыў яму зборнік матэрыялаў Міжнароднай навуковай канферэнцыі, прысвечанай гісторыі роду Агінскіх.

У Міністэрстве культуры гасцей з Літвы прыняў намеснік міністра Тадэвуш Стружэцкі. Ён адзначыў, што праект мае ўсе шанцы стаць міжнародным. Таксама ён паведаміў, што Белвідэацэнтр плануе выпусціць дакументальны фільм «Легенды роду Агінскіх».

Пасля адбыліся сустрэчы ў Дзяржаўным музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі з дырэктарам музея Зінаідай Кучар, стваральнікам Беларускай капэлы Віктарам Скоробагатавым і выканаўчым дырэктарам грамадскага аб'яднання «Гісторыка», каардынатарам праекта «Эпоха князя Міхала Клеафаса» Зміцерам Рагачовым.

Культурнай візіту стаў круглы стол з удзелам начальніка аддзела культуры Маладзечанскага райвыканкама А. Рамановічам, на якім былі падведзены вынікі сустрэч і падпісаны іх выніковы дакумент. Паводле яго вызначаныя тры этапы падрыхтоўкі Маладзечна да святкавання юбілею М.К. Агінскага: першы этап звязаны з правядзеннем фестывалю працаўнікоў сяла «Дажынкi», другі – з 200-годдзем вайны 1812 года, трэці – са святкаваннем 250-годдзя з дня нараджэння М.К. Агінскага ў 2015 годзе.

Перад помнікам М.К. Агінскаму ў Маладзечне

Перад ад'ездам у Вільню да мяне падшоў фотамастак Ёзэф Вэльюсайціс і працягнуў аркушык з пажаданнем: «Любіць – гэта дарыць свой час». І сапраўды, усе мы дорым свой час культуры, жывём у гэтым выдатным свеце, а значыць, мы, нашчадкі Агінскага, самыя шчаслівыя людзі. Віват, Міхал! Віват, культура! Віват, сяброўства!»

*Павел САПОЦЬКА, удзельнік праекта
Фота аўтара*

Умайтку Агінскага ў Залессі

Праз 138 гадоў з часу выхаду ў свет нотнага выдання кампазітара Міхала Грушвіцкага, якога калісьці ведала ўся Літва, яго музычныя творы прагучалі на Ракаўскай зямлі. І выканалі іх яго землякі – выкладчыкі і выхаванцы Ракаўскай дзіцячай музычнай школы. Адбылося гэта сёлета 26 чэрвеня ў актавай зале Ракаўскага дома фальклору, дзе ладзілася музычна-літаратурная гасцёўня «Мелодый з мінулага».

Гэтая вечарына стала цэнтральнай падзеяй змястоўнай і вельмі цікавай праграмы, падрыхтаванай рупліўцамі айчыннай гісторыі і культуры. На прэзентацыю музычных твораў Міхала Грушвіцкага былі запрошаныя праўнук Міхала Грушвіцкага Зыгмусь Закрэўскі, Адам Мальдзіс, Віктар Скорбагатаў, Уладзімір Байдаў, іншыя вядомыя літаратары і даследчыкі, прадстаўнікі Міністэрства культуры.

кінка (Лёдзя Ратыньшчын-ка – другая жонка Міхала). А потым прагучалі музычныя творы М. Грушвіцкага. М. Ельскага, Ф. Шапена, С. Манюшкі, М.К. Агінскага. У суправаджэнні фартэпіяна Ірына Шавель праспявала песню на словы і музыку М. Грушвіцкага «Ты». Надзея Верас выканалі яго фартэпіяныя творы «Invita-

вечнае... Радзіма вечная...») адбылася напрыканцы вечарыны. Выданне ўпершыню змяшчае пераклад на беларускую мову некрасолага кампазітара, напісанага А. Ельскім, рарытэтныя фотаздымкі Грушвіцкіх і іншыя дакументы і рэчы, якія ім належалі, ноты асобных фартэпіянных твораў, спіс музычных выданняў і іншае (набыць выданне можна ў Мінску ў кнігарні «Акадэмкніга»).

Пасля прэзентацыі Зыгмусь Закрэўскі шчыра падзякваў арганізатарам памятных мерапрыемстваў і падараваў дзіцячай музычнай школе ноутбук. А ўсе госці дома фальклору атрымалі знакавыя сувеніры – чырвоныя гліняныя кубачак з выявай партрэта Міхала Грушвіцкага, адмыслова замоўлены для гэтай падзеі ў

Міхал Грушвіцкі з Ракава і ягоная спадчына*

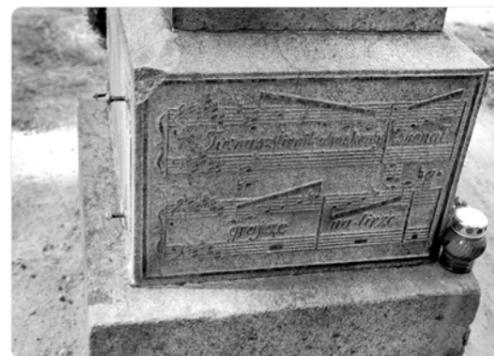
Мерапрыемствы пачаліся на каталіцкіх могілках на ўскраіне Ракава, дзе пахаваныя Міхал Грушвіцкі (1828–

Ролію гіда па могілках узяў на сябе Язэп Янушкевіч. Пакуль працэсія крочыла ад капліцы-пахавальні Св. Ганны, пабудаванай у

месцы былой сядзібы Здзяхоўскіх побач з домам фальклору ўдзельнікаў чакала выстаўка вырабаў ракаўскіх майстроў народнай творчасці і аб'яднання народных майстроў «Скарбніца» Валожынскага раённага цэнтра культуры, а таксама духмяная юшка, прыгатаваная на вогнішчы.

Потым усіх запрасіла ў залу музычна-літаратурная гасцёўня. Адмыслова прыбраная сцена была стылізаваная пад інтэр'ер гасцінага пакоя выганічанскага маёнтка Грушвіцкіх. Цэнтральнае месца ў ім было адведзенае раялю. У прыцемках глядзельнай залы рамантычную атмасферу стваралі накрытыя белымі абрусамі сталы, упрыгожаныя купальскімі вянкамі з запаленымі свечкамі. На іх таксама ляжалі перавязаныя стужкамі скруткі паперы з праграмай вечарыны. Прычым папера была адмыслова, падобная на тую, якой карысталіся ў XIX стагоддзі.

«Служка» запаліў свечы ў кандэлябрах, і дзея пачалася. На сцэну выйшлі прыгажуні ў народных строях з купальскімі вянкамі і спявачкі заслужанага аматарскага фальклорнага калектыву «Гасцінец», якім кіруе Лізавета Пятроўская. У чароўнай цішыні гасцёўні прагучала беларуская народная песня «Царкоўка». Затым усе прысутныя адчулі сябе сучаснікамі Грушвіцкіх, бо пачалася незвычайная прэм'ера тэатральнай пастаноўкі, складзеная з фрагментаў біяграфіі кампазітара. Ролі ў ёй выканалі аўтар пастаноўкі Я. Янушкевіч (Рудольф Грушвіцкі – бацька), А. Недапекіна (Фэліцыяна з Вайдзевічаў – маці), В. Мазура (Міхал Грушвіцкі), Ю. Мя-

tion a la Valse», «Мазурка», а таксама сумесна з Ірынай Афонінай (у пералажэнні на чатыры рукі Ірыны Афонінай) – «Паланез».

атрымалі знакавыя сувеніры – чырвоныя гліняныя кубачак з выявай партрэта Міхала Грушвіцкага, адмыслова замоўлены для гэтай падзеі ў

Ажыла біяграфія земляка

Завяршылася музычная частка іншым «Паланезам» ў выкананні інструментальнага ансамбля «Ars longa» Ракаўскай дзіцячай музычнай школы. Дарэчы, гэтыя словы ўвайшлі ў назву двухмоўнага (беларуска-польскага) выдання Язэпа Янушкевіча, прысвечанага Міхалу Грушвіцкаму. Прэзентацыя кнігі «Ars longa... Patria longa...» («Мастацтва

народнага майстра з Івянца. Дарэчы, калісьці славу тае ракаўская чырвоная кераміка была добра вядомай далёка за межамі мястэчка. Завяршыліся мерапрыемствы пачастункам са старадаўніх беларускіх страваў і напойў ад суполкі «Ропчына», якая спецыялізуецца на гатаванні традыцыйных страваў па мясцовых рэцэптах.

Падсумоўваючы ўражанні ад убачанага, адзначу, што падзея, якая адбылася ў Ракаве, – яскравы прыклад (годны пераймання) карпатлівай працы дзеля сучасных і будучых краязнаўцаў і даследчыкаў айчыннай культурнай спадчыны. Намаганьнямі розных людзей, часам зусім не знаёмых, але аб'яднаных адною мэтай, адкрытая яшчэ адна старонка музычнай спадчыны. Спіс яе сучасных даследчыкаў і папулярызатараў з імёнамі ўжо добра вядомых Віктара Скорбагатава, Вольгі Дадзіёмавай, Яўгена Паплаўскага, Уладзіміра Байдава, Святлены Немагай папоўнены новымі імёнамі – Юліі Мякіні, Ірыны Афонінай, Надзеі Верас. Чарговыя старонкі чакаюць сваіх адкрывальнікаў.

Наш кар.

Кіраўнік Дома фальклору Хрысціна Лямбовіч

* Працяг тэмы. Пачатак гл. у № 30.

Гучыць «Царкоўка»

1904) і ягоны сын Караль (1855–1916). На пастаменце помніка Міхала Грушвіцкага выбітыя ноты фрагмента твора кампазітара да «Вясковага лірніка» У. Сыракомлі. Трэба адзначыць, што калі раней знайсці пахаванні маглі толькі дасведчаныя, то зараз гэта не складана, бо да помніка ўядзе расчышчанае дарожка. Даглядаюць помнікі нашчадкі спадчыны свайго знакамітага земляка – вучні Ракаўскай дзіцячай музычнай школы.

1830 годзе Здзяхоўскімі, даследчык паведаміў цікавыя звесткі пра Горскіх, Друцкіх-Любецкіх, Булгакаў, Бжэзінскіх. Каля помнікаў Грушвіцкім адбылося набажэнства, якое правёў ксёндз Дзмітрый. Я. Янушкевіч згадаў асобныя старонкі жыцця і творчасці Міхала Грушвіцкага, а Зыгмусь Закрэўскі падзяліўся ўспамінамі пра жыццё бацькоў і бабулі.

Прысутныя ўсклалі вянок да помніка Міхалу Грушвіцкаму. А ў Ракаве на

Грушвіцкага кубкі для свежай вадзіцы

Традыцыі і сучаснасць

Чарговы альбом новага лідара

«Testamentum Terrae» – «Angleza», Мн., 2010, «БМАgroup»

За апошнія гады адным з найбольш запатрабаваных музычных напрамкаў у Беларусі сталі розныя віды інтэрпрэтацыі старадаўняй спадчыны, аб'яднанія ў плынь так званай медыявальной музыкі: дастаткова прыгадаць альбомы гуртоў «Камэлот», «Стары Ольса», «Вялікае Княства»... Дэбютны альбом «Слаўны паніч» мінскага ансамбля «Testamentum Terrae» ў 2007 годзе вызначыў з гэтай стыхіі новага лідэра. Натуральна, вельмі шмат меламанаў напружана чакалі далейшага развіцця праекта, таму напрыканцы 2010-га кампанія «БМАgroup» прапанавала слухачам насамрэч нешта неверагоднае – шыкоўны чорны матавы дыгпак з глянцавым ламінатам каляровай карцінкі. Такі выгляд атрымаў чарговы альбом «Angleza» названага калектыву, прэзентацыя якога неўзабаве прайшла ў сталічным клубе «Reactor».

Безумоўна, прывабны знешні выгляд не надта стрымаў бы ад далейшых расчараванняў, каб не быў падмацаваны адпаведным зместам; дык вось гукарэжысёр Валерый Шаўчэнка, бадай, зрабіў у мінскай студыі «Hiend Records» сапраўдны чуда, дзе кожны інструмент «Testamentum Terrae» кладзецца ў агульную палітру выразнай рыскай, дадаючы ў музыку дадатковай дынамікі і драйву.

Сярод музыкаў мы зноў бачым у складзе гурта бубнара Віталія Касаўца, які спявае, скрыпачку Надзею Працько, яна таксама спявае, і нязменная лідарка, дударка і вакаліста Юрася Панкевіча. Гэта магло б гарантаваць стабільнасць. Але ж вольная замена мандалініста – Аляксандра Сушкова на Дзмітрыя Прахоцкага – ці пойдзе на карысць? Ды і розныя перкусійныя інструменты Генадзя Гірыловіча цяпер гучаць фрагментарна, хоць дадалася дудка, жалейка і блокфлейта Марыны Грышанавай. Ды яшчэ ўдзел у запісе адмыслоўцаў струнных інструментаў з кансерваторскай адукацыяй Паўла Бельскага і Ула-

дзіслава Гідро нешта дадаў. Ва ўсялякім разе, змены слухач мусіў адчуць. І ён адчуў іх: цяпер музыка «Testamentum Terrae» стала выразна больш хітовай. Камусьці гэта ў кайф, хтосьці будзе наракаць на папсу, але новых прыхільнікаў у гурта яўна прыбавіцца.

Кладаецца 45-хвілінны альбом з тузіна разнастайных трэкаў танцавальнага характару, інструментальных і вакальна-інструментальных (на абгортцы нават змешчаныя пэўныя тэксты). Паходжанне іх пераважна беларускае, г.зн. з земляў ВКЛ, але часам ёсць і ўдала запазычаныя (цераз істотную беларусізацыю) з краінаў Еўропы, якія здаўна вядомыя ў нашым народзе: «Пава», «Гандзюленька», «Шлях караля», «Рыцу», «Вальс Вайтоўна», «Вулічка», «Рыцар верабей», «Каваль», «У стольнай Вільні».

Прышпільна чуць «Вальс Вайтоўна» без словаў, прыгадваючы «старавольсаўскі» аднайменны хіт з беларускім тэкстам: «Мячом вайтоўна махнула – палова войска палягла» (во як у футбол гуляла дачка вайта!). Мо лепш «Вайтоўна мечам махнула – палова войска палягла»? Ці не з тае няпэўнасці «Testamentum Terrae» адмовіўся ад тэксту ўвогуле?

Найвялікшым хітом тут стане, бадай, загалоўная інструментальная еўратанцавалька ў бадзёрых рытмах «Англезы» з дынамікай развіцця, а вось з двух варыянтаў

песні «Па саду, саду» многіх найбольш уразіць сваёй арыгінальнасцю, пэўна ж, электронны рэмікс старадаўняга твора, паддзены ў бонусах, але і арыгінал чапляе самаахвярным дзівочым вакалам.

Пэўныя алузіі выклікаў у мяне трэк «Гандзюленька», у якім пачуліся згадкі юначых захапленняў польскім рокам: Гандзя – выразна польскае імя, якое дало назву і аднаму з трэкаў знакамітага альбома гурта «Brygada Kryzys» («Tonpress», 1982), і ў творчасці каманды «Oddział Zamknięty» згадаецца («Муза», 1983). Дый у тэксце «Гандзюленькі» ёсць сведчанне пра польскае паходжанне («Я паеду да Варшавы па паска златога»), але трэк «Testamentum Terrae» мімаволі нагадвае і пра нашую агульную гістарычную спадчыну «з-пад знаку Арла і Пагоні».

Не выпадае тут моцна аналізаваць усе тэксты даўніх мелодыяў, бо гэта кожнаму вядомыя традыцыйныя рамантычныя сюжэты беларускага сяроднявечча («Ой, чаго ж ты, доню, Рыцу атруціла?» – «Мама ж мая, мама, хай ён так не робіць: калі адну любіць, да другой не ходзіць»), але адну заўвагу мушу зрабіць: трэба вычытваць тэксты сур'ёзным выдаўцам, каб не было «У стольнай Вільні», «У запісе прымалі (замест бралі) ўдзел».

Ды і карыстаючыся фінансавай дапамогай амерыканскага фонду «Ethnic Voice Of America» варта хаця б шанавачна іхнюю пільную аддаўнасць класічнаму правапісу беларускай мовы, бо слова «pascel», напрыклад, там не кожны і зразумее правільна.

А вось за дызайн варта падзякаваць Андрэю Нямцову і Таццяне Сіплевіч, якія па-майстэрску скарысталі сучасныя тэхналагічныя дасягненні дзеля адэкватнага ўваблення беларускай ідэі.

Вітаўт
МАРТЫНЕНКА,
музычны крытык

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 30

Уздоўж: 1. Адам. 4. «Вуся». 8. Маршак. 9. Святая. 10. Раманюк. 13. Марс. 14. Муза. 17. Стыло. 18. Розга. 19. Дрозд. 20. Зелле. 21. «Эліз». 22. Адна. 28. Чырвоны. 30. Трубка. 31. Тройца. 32. Орда. 33. Край.

Упоперак: 2. Душа. 3. Мокра. 4. Вёска. 5. Сцяг. 6. Смык. 7. Сяло. 11. «Пастараль». 12. Дзягільна. 15. Койда. 16. Проза. 23. Люты. 24. Пчала. 25. «Выток». 26. Іван. 27. Збор. 29. Рота.

Здаецца, вельмі рэдка ў краязнаўстве звяртаюцца да такога пытання, як мянушкі жыхароў той ці іншай мясцовасці. Тым не менш, тэма гэтая не толькі карысная, але і надзвычай цікавая. Прызнаюся, мне ўдалося заразіць ёю многіх сяброў і знаёмых. Камусьці было прыемна прыпомніць сваю маладосць, узгадаць розныя выпадкі, звязаныя з мянушкамі, камусьці – яшчэ раз пакапацца ў сваім радаводзе, а каму – атрымаць асалоду ад разблытвання розных таямніцаў і загадак.

Антрапаніміка – навука пра імёны, прозвішчы, псеўданімы – у Беларусі распрацаваная не ў дастатковай ступені. Што датычыцца мянушак, то тут, наогул, непачаты край работы.

У часы, калі адсутнічалі альбо былі маладаступныя сродкі масавай інфармацыі, фальклор нейкім чынам запаўняў інфармацыйны вакуум. Хадзілі ў народзе і разнастайныя гісторыі пра мянушкі, пра іх носьбітаў. Гэтыя гісторыі перадаваліся з пакалення ў пакаленне і з'яўляліся адметным пластом вуснай народнай творчасці. На вялікі жаль, яны рэдка траплялі ў поле зроку даследчыкаў.

У мянушках, як і ў прозвішчах, дапытлівы розум можа знайсці адбіткі самой гісторыі, шматлікіх зменаў, якія адбываюцца ў грамадстве. Асаблівасці мясцовай гаворкі, побыту, сацыяльныя і псіхалагічныя адметнасці жыхароў той ці іншай мясцовасці, іх гумар і дасцігнасць – усё гэта прысутнічае ў тых неафіцыйных імёнах, якімі надзяляюць людзі адно аднаго ў сваім паўсядзённым жыцці.

Вывучэнне і сістэматызацыя мянушак можа мець і практычнае выкарыстанне ў якасці своеасаблівага «народнага архіва». Нашыя землякі, раскіданыя ў розныя часы па свеце, альбо іх продкі часта спрабуючы ўзнавіць сваё генеалагічнае дрэва, расшукваючы сваякоў. У такім выпадку інфармацыя пра тое, як звалі тых людзей між сабой сябры і аднавяскоўцы, можа быць вельмі карыснай.

Канечне ж, у невялікім нарысе немагчыма ў поўнай ступені раскрыць дадзеную тэму, нават калі абмежавацца адным толькі Крэвам. Гэтае сапраўднае мора альтэрнатыўных чалавечых імёнаў пастаянна папаўняецца рэкамі сямейных, персанальных, калектывных мянушак, якія, у сваю чаргу, сілкуюцца ручайкамі мянушак жартоўных і сур'ёзных, дзіцячых і дарослых, утвораных ад імёнаў, рэчаў, заняткаў, дзеянняў... Карацей, нават цяжка стварыць іх стройную класіфікацыю. Тым не менш, паспрабуем кінучь хоць павярхоўны погляд на гэтае бязмежнае мора.

Такім чынам, прозвішчы – гэта, першапачаткова, тыя ж мянушкі, якія былі некалі зафіксаваныя ў афіцыйных дакументах і, замацаваўшыся за пэўным родам, пачалі перадавацца ад бацькі да сына як радавое імя. Раней жа было інакш. Дзеці мелі прозвішча, утворанае ад імя бацькі ці, радзей, маці (Ігнатовіч, Александровіч, Асіповіч...). Пазней, калі сын ці дачка самі станавіліся бацькамі, то ўжо іх дзеці атрымоўвалі новае прозвішча, па імені каго-небудзь са сваіх бацькоў. Калі ж прозвішчы былі ўзаконеныя і перасталі мяняцца, гэтае правіла працягвала існаваць для мянушак, якімі неафіцыйна надзялялася ўся сям'я ці род.

(Працяг на стар. 8)

Рака Ілля ў ваколіцах вёскі Раўчэка на Вілейшчыне

Фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Сапраўды, найчасцей сямейныя мянушкі (назавём іх прыдомкамі, бо яны насамрэч выконваюць функцыю другога прозвішча) паходзяць ад імя каго-небудзь з продкаў. Няцяжка здагадацца, што падобным чынам утварыліся наступныя назвы некаторых крэўскіх радоў: Маркавы, Міронавы, Тарасовы, Сцёпкавы, Сямёнавы, Ягоравы, Федзевы, Лявонавы і іншыя. Часам імёны пры гэтым крыху трансфармаваліся пад мясцовую гаворку, набываючы непараўнальны мясцовы каларыт. Так, даведваемся пра мясцовыя формы даволі распаўсюджаных у мінулым імёнаў з наступных мянушак: Юзкавы і Юзавы (ад Юзка, Юза – Юсіф), Матэўкавы і Мацейкавы (ад Матэва, Мацейка – Мацвей), Ігналёвы (Ігналь – Ігнат), Ясюлькавы (ад Ясюлька – Ян, Іван), Паўчыны (ад Паўка – Павел), Волімавы (ад Волімп – Алімпій), Владкові (ад Владук – Уладзіслаў), Домкавы (ад Домка – Дамінік), Рысікавы (ад Рысік, Рысік – Рычард), Рамусовы і Ромусевы (ад Рамус, Ромусь – Раман), Бронюсевы (ад Бронюсь – Браніслаў)... Нешта балцкае чуецца ў апошніх формах, што сведчыць пра нашыя балцкія карані, ці хаця б пра цесныя сувязі з нашымі паўночнымі суседзямі ў мінулым. А ў некаторых формах назіраецца адмаўленне ў гутарковай мове ад неўласцівага беларусам гуку «ф» (замест яго ўжывалі «х» ці «п»): Яхімовы замест Яфімавы, Рахэлевы замест Рафалавы.

Веданне такіх нюансаў дапамагае часам разгадаць значэнне самых мудрагелістых мянушак. Гэткіх, як, напрыклад, Стапуль. Яшчэ ў дзяцінстве мы з сябрамі ламалі галовы, спрабуючы растлумачыць, чаму ўсе так называюць аднаго дзядулю з нашай вуліцы. Варыянты было дзясяткі, але, здавалася, нават сам гаспадар не ведаў правільнага. «Стапуль – дык Стапуль», – абьява адказваў ён на нашыя распытванні. А можа, ён не разумеў нашай зацікаўленасці тым, што для яго самога было такім звычайным і простым. Уладзімір Някляеў, якому, відаць, была даспадобы адметная мянушка суседа па Крэве, выкарыстаў яе ў некаторых сваіх творах. Не ведаю, аднак, ці задумваўся ён пра яе значэнне. Я ж толькі цяпер, захварэўшы жаданнем паставіць усё на свае месцы, знайшоў, здаецца, правільны адказ. Стафан – вось імя, з якога ўсё пачалося. Гук «ф», які быў не даспадобы ўсходнім славянам, яны змянілі ў дадзеным выпадку на «п». Выйшла – «Сцяпан», ці, у іншым варыянце, зафіксаваным мовазнаўцам і нашым земляком Янкам Станкевічам, – «Стапан». Ад «Стапан» магло пайсці «Стапуль», утварэнне тыпу Вінцуль (ад Вінцэсь), Дануль (ад Даніла), Міцюль (ад Дзмітрый).

Сярод імёнаў, ад якіх пайшлі многія мясцовыя мянушкі, трапляюцца даволі экзатычныя, якія ў наш час не толькі не ўжываюцца, але маладзейшае пакаленне нават будзе сумнявацца, што такія імёны наогул існавалі, – Мамэртавы, Калістратавы, Волюсевы, Нікандравы (відазмененае з часам у Лякандравы), Флёркавы і іншыя.

Праўдападобна, што ад імёнаў утварыліся мянушкі Каралёвы і Пуды (Пудзюкі). Караль (Кароль, Карл) – гэтае імя раней даволі шырока ўжывалася. А пад словам «пуд» у асноўным падразумяваюць старадаўнюю меру вагі, нават не падазраючы, што калісьці існавала такое імя, якое прыйшло з лацінскай мовы і абзначала «сарамлівы».

Мянушкі, утвораныя ад імёнаў, ніякім чынам нельга атысамліваць з уласцівымі рускай традыцыі імёнамі па бацьку («отчествами»), бо першымі могуць надзяляць не толькі дзяцей, але і больш далёкіх нашчадкаў тых, ад чыйго імя тая мянушка пайшла. Больш за тое, для іх стварэння падыходзяць не толькі мужчынскія, але і жаночыя імёны: Зосіны, Альбініны, Мальвініны і гэтак далей.

Так, некаторыя прыдомкі часта паходзяць ад жаночых імёнаў ці ад дзявочых прозвішчаў жанчынаў. Ангельскіх з вуліцы Зарэчнай, напрыклад, часам называюць Шыпкоўскімі, па прозвішчы жонкі, Дзятковічаў са Смаргонскай – Ганячкінымі, па імені гаспадыні. Не заўсёды гэта адбываецца з-за таго, што менавіта жонка вядзе рэй у сям'і ці мае больш дзёрзкі, чым у мужа, характар. Найчасцей такая з'ява назіраецца тады, калі муж ідзе «у прымакі», інакш кажучы, перасяляецца ў дом жонкі. У такіх выпадках нават прыдомак жончынай сям'і можа перакачаваць да мужа. Да прыкладу, Пятроўскага Юзкіка называюць Мамэртавым, хоць Мамэрта – імя жончынага бацькі. Вядома ж, прыдомак, утвораны ад жаночага імені, можа ўзнікнуць і тады, калі сям'ю ўтрымлівае маці-адзіночка альбо ўдава. Нас, Камінскіх, да прыкладу, часам называлі Зосінымі, па імені маёй бабулі, якая доўгі час гадала сваіх дзяцей без мужа.

Аляксандр КАМІНСКІ

(Працяг будзе)

Дзе вярта пабываць

Жнівеньскі «Белы замак»

Пад час адпачынку многія імкнучца набрацца незвычайных уражанняў, правесці вольны час адметна. Для многіх такімі імпрэзамі становяцца выставы, канцэрты і фестывалі. Апошнім часам папулярныя сталі фестывалі сярэднявечнай культуры. Адзін з самых вядомых фестывалаў – «Белы замак», які з 1998 года ладзіць «Орден Северного Храма», рыцарскі клуб з Мінска, што рэканструюе эпоху тампліераў. Традыцыйна імпрэза ладзіцца ў сакавіку, але гэтым разам арганізатары вырашылі правесці фестываль улетку. Чарговая сустрэча мужных рыцараў і гоных паннаў адбудзецца з 19 па 21 жніўня ў «Рыцарскім замку» тампліераў, што знаходзіцца непадалёк ад Астрашыцкага Га-

радка, каля дома адпачынку «Тэатральны».

У праграме запланаваныя турніры лучнікаў і конныя спаборніцтвы, конкурсы строяў і даспехаў, сярэднявечныя гульні, танцы і спевы, фаер-шоў (ці інакш – вогненнае відовішча), майстар-класы па танцах, конкурсы для гледачоў. Але асноўнымі будуць, бадай, пастановачныя паядынкі і рыцарскія двубоі. Як зазвычай, немалую ўвагу на падобных мерапрыемствах прыцягваюць бугурты – калектыўныя баі, у якіх удзельнічаюць амаль усе прысутныя на фэсце. Часам робіцца інсцэніраванне пэўнай гістарычнай бітвы (здараецца, што ўдаецца «павярнуць хаду падзеяў», калі пэўны лагер замест «гістарычнай» паразы перамагае вора-

га...). Запланаваныя дзве бойкі ў сярэднявечным стылі – у суботу і ў нядзелю. Пра падобныя забаўкі некаторыя рыцары жартуюць: «Бугурт ставіць перад кожным байцом складаную, філасофскую праблему выбару. Падхоплены вірам падзеяў, што імкліва круціцца ў калейдаскопе бою, чалавек мусіць сабрацца з духам, спасцігнуць сябе ды імгненна даць адказ на пытанне: каго б стукнуць?» Зрэшты, гэта захапляльнае відовішча для гледачоў, немалое выпрабаванне для ўдзельнікаў. Бо гэта не пастановачная сеча, здараюцца і траўмы, таму адбор перад бугуртам строі.

Асобная ўвага на падобных мерапрыемствах надаецца і сярэднявечнай музыцы. Сёлета аб сваім удзеле заявілі спевакі Аляксандра і Канстанціна, Крыс, Ёвін, гурты «Рокаш», «Artes Liberales», «Irdorath» ды іншыя выканаўцы сярэднявечнай музыкі.

Ул. АДЗІМІР

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

Пачатак у № 1 за 2003 год

ЛУБАЧНАЯ ЛІТАРАТУРА – танныя масавыя выданні для народа ў дарэвалюцыйнай Расіі. З'явіліся ў 2-й пал. XVIII ст. і разам з лубком карысталіся вялікай папулярнасцю. Выдаваліся вялікімі накладамі і служылі сродкам нажывы для выдаўцоў.

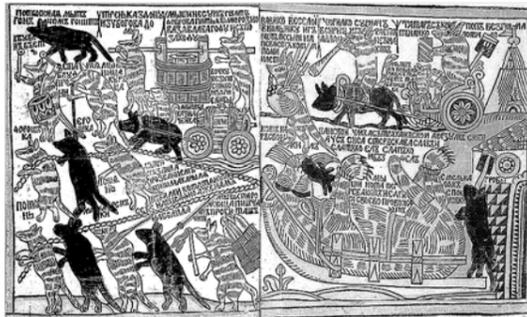
Галоўныя жанры: пераробкі казак і былінаў, рыцарскіх раманаў (пра Баву Каралевіча, Еруслана Лазаравіча), авантурных апавесцяў, жыццё святых; зборнікі анекдотаў, песеннікі, аракулы, соннікі. Часам у лубачную літаратуру траплялі творы народнай сатыры, рускай класікі (А. Пушкіна, М. Лермантава, М. Гогаля) – звычайна пераробленыя і без подпісу аўтара. Стылізаваныя «пад народныя» творы лубачнай літаратуры падаваліся як анімныя. Псеўданародны характар, безгустоўнасць і фальш такіх кніг выклікалі пратэст у В. Бялінскага, М. Дабралюбава, М. Чарнышэўскага, М. Някрасава. Выданне спынілася ў 1918 г.

ЛУБОК – народная карцінка, твор графікі (пераважна друкаванай), адметны даходлівацю вобраза і прызначаны для масавага распаўсюджвання. Уласцівыя дэкаратыўнасць і прастата тэхнікі, лапідарнасць выяўленчай формы, якая часта дасягаецца выразным штрыхом, яркай

Славный Сильный и Храбрый Витязь Еруслан Лазаревич Бедет на Чудо Волкомъ Зыкъ.

Эпізод з лубачнай казкі пра Еруслана Лазаравіча (хромалітаграфія, 1890 г.)

«Мышь ката хароняць» (XVIII ст.)

размалёўкай. У выяўленчую тканіну лубка часта ўваходзяць подпісы, што тлумачаць выяву. Выконваецца звычайна непрафесійным мастаком (належаць да народнай творчасці); да яго адносяць і творы прафесійнай графікі, што пераймаюць лубачна-фальклорныя прыёмы. У беларускім мастацтве вядомы з сярэдзіны XVI ст.: стылістыка яго ўласціва асобным дрэварытам віленскіх выданняў Ф. Скарыны (вобраз Маці Божай на тытульным аркушы «Акафістаў» з «Малой падарожнай кніжыцы», 1522 г.). У XVII–XVIII стст. прыёмы лубка шырока выкарыстоўваліся ў ілюстрацыях беларускіх друкарняў Вільні, Еўя, Заблудава, Куцейны, Магілёва. Лубачныя карцінкі на рэлігійныя сюжэты, абразкі бытавалі на Беларусі ў XVIII–XIX стст. Яны выконваліся ў тэхніцы абразной гравюры або медзярыга (гравёра з Супрасля П. Комара, 1740 г.). У беларускім мастацтве стылістыка лубка ўласціва кніжнай графіцы А. Лось, станковым серыям Я. Бусла («Беларускія народныя прымаўкі», 1978 г.; «Беларускія народныя жартуныя песні», 1980–1982 гг.). Элементы лубка скарыстоўваў у сваіх «рукапісных кнігах» мундэйшчык і мастак з Заслаў'я Юры Малаш.